

Törékeny egyensúly: a francia–algériai diplomáciai kapcsolatok Emmanuel Macron idején

Fragile Balance:

French–Algerian Diplomatic Relations during Emmanuel Macron’s Era

Kincses Tamás

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2025.4.3

Összefoglaló: Emmanuel Macron elnökké választása idején remény mutatkozott a francia–algériai kapcsolatok normalizálódására, azonban már az első években egyértelművé vált, hogy a gyarmati múlt terhei és a történelmi sebek továbbra is jelentősen meghatározzák a két ország közötti viszonyt. A francia elnök az általa kezdett új Afrika-politikának megfelelően Algírral is igyekezett megerősíteni a diplomáciai kapcsolatokat, de a politikai akadályok, valamint a mélyen gyökerező múltbeli sérelmek nem tették lehetővé a tartós megbékélést. A geopolitikai változások, illetve a nagyhatalmak növekvő afrikai befolyása ellenére Franciaország és Algéria gazdasága és kereskedelme továbbra is erőteljesen összefonódik. A jövőben a gazdasági és a diplomáciai érdekek fogják dominálni a felek kétoldalú kapcsolatait, de a történelmi örökség változatlanul befolyásolja majd a politikai párbeszédet, a kölcsönös tiszteleten alapuló partnerség pedig még mindig távoli célként jelenik meg.

Kulcsszavak: Emmanuel Macron, Franciaország, Algéria, Nyugat-Szahara, gyarmati múlt

Abstract: *When Emmanuel Macron was elected, there was hope for the normalization of French–Algerian relations. However, in the early years of his presidency, it became clear that the burdens of the colonial past and historical grievances continue to significantly shape the relationship between the two countries. In line with his new Africa policy, the French president sought to strengthen diplomatic ties, but political obstacles and deeply rooted past resentments hindered the possibility of lasting reconciliation. Despite the geopolitical changes and the growing influence of great powers in Africa, the ties between the two countries remain inseparable. France and Algeria’s economic and trade relations are still strongly intertwined. In the future, economic and diplomatic interests will dominate the bilateral relationship, but historical grievances will influence the political dialogue, and the hope for a partnership based on mutual respect remain a distant goal.*

Keywords: *Emmanuel Macron, France, Algeria, Western Sahara, colonial past*

Bevezető

Franciaország és Algéria kapcsolatát kezdettől fogva számos ellentmondás és ambivalencia jellemezte. Franciaország a birodalma bővítése érdekében a 19. század elején elfoglalta a mai Algéria területét, majd a területen élő törzsekkel szemben erőszakos kolonizációt

folytatott. A gyarmatosítók újabb és újabb földeket hódítottak meg, őslakos törzseket telepítettek ki, és a helyi társadalmi hierarchiát az európai érdekekhez igazították. Habár a katonai műveletek zöme az 1880-as évek végére befejeződött, az afrikai ország gazdasági leigázása, a tőkés magántulajdon kialakítása csak azt követően indult meg igazán. Az 1873-ban elfogadott Warnier-törvény semmisnek nyilvánította az addigi muzulmán jogrendszert, és lehetőséget biztosított az európaiak számára, hogy ottani földeket magántulajdonba vegyenek.¹ A „bennszülötkódex” néven ismert *Code de l'indigénat* súlyosan csorbította az elnyomott muszlim lakosság jogait, miközben a „*pieds-noirs*”² néven emlegetett európai telepéseknek teljes állampolgári jogokat adott, és lehetőséget teremtett a francia gyarmati hatóságoknak a diszkriminációra, az önkényes letartóztatásokra, a kényszermunkára küldésre és egyéb büntetőintézkedésekre.³ A muszlimok nem rendelkeztek „teljes francia állampolgársággal”, és 1865-ig semmilyen eljárás nem is tette lehetővé annak a megszerzését.⁴

A gyarmatosítással szembeni ellenállás az első világháborút követően erősödött fel, és a második világháború után nyílt fegyveres küzdelemben csúcsosodott ki.⁵ Az egyik legvéresebb atrocitás 1945. május 8-án, az észak-algériai Sétif városában történt, amikor a szövetségesek győzelmének megünneplésére szervezett felvonulást, amelyen egyúttal függetlenségpárti demonstráció is zajlott, véres megtorlás követte. A kelet-algériai városokra és falvakra is kiterjedt vérengzés több tízezer áldozatot követelt.⁶ A francia kormány csak az 1962. március 18-án, az eviani egyezmény aláírásával kötött fegyverszünetet az algériai Nemzeti Felszabadítási Fronttal (*Front de libération nationale*, FLN) és az emigráns kormánnyal, majd másnap az afrikai ország elnyerte a függetlenségét.

Az 1962-ben véget ért gyarmati korszak azonban nem múlt el nyomtalanul: a két ország viszonyát azóta is számos megoldatlan történelmi sérelem mészételezi. Az érdekellentéteiket gyakran kibékíthetetlennek érzik, és az egyik fél magatartását a másik azonnal a saját érdekeit sértőnek minősíti. Amikor pedig az előbbi meg kívánja győzni a cselekedete jó szándékáról az utóbbit, az azt sokszor rosszhiszeműségként vagy éppen a negatív szándékok igazolásaként értelmezi. Ilyen háttérrel, konkrét gesztusok és szándékoktól mentes párbeszéd nélkül a normális kapcsolat megteremtése rendkívül nehézké válik. A két állam azonban a nehézségekkel terhelt viszonyuk ellenére képtelen elszakadni egymástól. Huári Bumédien (Houari Boumédiène) algériai elnök 1974-ben e kötelékről úgy fogalmazott, hogy a kapcsolataik lehetnek jók vagy rosszak, de semmiképpen sem hétköznapiak.⁷ Szerinte Algéria Franciaországgal a közös történelem könyvét lapozza, és bár az utóbbi időszak eseményei nemcsak a múlt terheit, hanem a jelen geopolitikai konfliktusait is előtérbe helyezték, mégsem tépi azt szét.⁸

A francia–algériai diplomáciai kapcsolatokban az elmúlt évek során fokozatosan súlyosbodó válság jelei mutatkoztak, amelyek mindkét fél számára jelentős politikai és gazdasági kihívásokat jelentettek. A kapcsolatok normalizálása azonban kiemelt fontosságú számukra, különösen a Franciaországban élő, több millió főt számláló algériai származású közösség integrációja, valamint a gazdasági⁹ és a kereskedelmi együttműködések érdekében. A jó partneri viszonyuk ezenfelül hozzájárulhat a régió stabilitásának

a megőrzéséhez, ezáltal az illegális migráció visszaszorításához, valamint a terrorizmus elleni harc erősítéséhez.

Mindezek fényében felmerül a kérdés, hogy vajon sikerülhet-e Franciaországnak valóban túllépnie a gyarmati múlt árnyékán, és képes lehet-e az egyenlőségen, a tiszteleten és a közös felelősségvállaláson alapuló partnerség kialakítására Algériával. Az észak-afrikai ország pedig hajlandó-e nyitni egy olyan új kor felé, amelyben a történelmi sérelmek helyett a jövőbeli együttműködés lehetőségei kerülnek előtérbe, és képes lesz-e ezt a folyamatot a saját nemzeti érdekeivel összeegyeztetni?

Macron első elnöki ciklusa: diplomáciai kihívások, történelmi igazságtétel

A két ország kapcsolatában az Emmanuel Macron megválasztása előtti időkből elsősorban Jacques Chirac és François Hollande elnöksége alatt mutatkoztak a javulás jelei. Macron esetében azonban már a jelöltsége is reménykeltőnek bizonyult e téren: 2017 februárjában algériai tisztviselők megtapsolták, miután a francia gyarmatosítást az emberiség elleni bűncselekményekhez hasonlította.¹⁰

Macron a 2017-es győzelmét követően – a geopolitikai kérdések aktualitásával és fontosságával összefüggésben – új alapokra kívánta helyezni az ország Afrika-politikáját, amelynek szerves részét képezte a francia–algériai kapcsolatok rendezése. A meghirdetett stratégia az egyensúly, a kölcsönösség és a felelősség alapelveire való hivatkozással igyekezett növelni Franciaország befolyását a térségben, azonban Macron az elődjei hagyományától eltérően – akik a mandátumuk első évében mindig hivatalos látogatást tettek Algériában¹¹ – az első elnöki útjára Marokkóba utazott. Miután felismerte a helyzet érzékenységet, értesítette ugyan Algéria akkori elnökét, Abd el-Aziz Buteflíkat (Abdelaziz Bouteflika), hogy hamarosan annak országába is ellátogat, de Algír a lépést sértésnek vette, így a kedélyek teljes megnyugtatása érdekében a francia elnök odaküldte a külügyminiszterét.¹²

Macron, ígéretének megfelelően, nem sokkal később konstruktív partneri látogatást tett Algériában, ennek megfelelően a célja a gazdasági együttműködések és a kereskedelmi kapcsolatok megerősítése volt. A francia köztársasági elnök kiemelten törekedett a két állam viszonyának a rendezésére, s ennek keretében a Franciaország és Algéria közötti, a felek egyenlőségén alapuló partnerségi kapcsolat kialakításának, valamint a történelem tiszteletének és – a kolonizáció okozta sérelmek ellenére – az együttes jövőépítésnek a fontosságát hangsúlyozta. Miután koszorút helyezett el a függetlenségi háború hőseinek tiszteletére állított Mártírok emlékművénél, Macron elsétált Algír központjának egyik utcájába, ahol a helyi lakosok kitörő örömmel üdvözölték.¹³ A francia–algériai kapcsolatok javulása szempontjából fontos előrelépést jelentett, hogy az elnök elismerte a francia államnak az algériai függetlenségi harcok, Maurice Audin¹⁴ halála miatti felelősségét, és Párizs úgy döntött, hogy hajlandó nyíltan tárgyalni a gyarmati múlt bűneiről, köztük a függetlenségi háború alatt elkövetett jogsértésekről is.

A két ország kapcsolatának az alakulását azonban jelentősen befolyásolta Buteflíka lemondása. Macron üdvözölte a döntést, amely szerinte új fejezetet nyitott az algériai demokrácia történetében. Párizsban a demokratikus átalakulás fontos lépéseként értékelték Buteflíka elhatározását, s kiemelték, hogy az algériai nép, különösen a fiatalok méltósággal, de az elszántságuk megmutatásával fejezték ki a változások iránti vágyukat.¹⁵ Miután 2019-ben Abdel-Madzsíd Tebbun (Abdelmadjid Tebboune) lett Algéria új elnöke, Macron őszinte jókívánságait fejezte ki, azonban annak fogadtatása nem lett ugyanolyan szívélyes. Tebbun, aki a kampánya során azzal vádolta Franciaországot, hogy beavatkozik Algéria belügyeibe,¹⁶ a francia elnök szavaira így reagált: „...ami a francia elnököt illeti, nem válaszolok neki. Ő szabadon képviselheti azt, amit akar, az országában, de engem az algériai nép választott meg, és én kizárólag az algériai népet ismerem el.”¹⁷ Az ellenséges hangnem, Algéria szuverenitásának a hangsúlyozása elsősorban a gyarmati múltból eredő történelmi sérelmekre és a francia politikai megnyilvánulásokkal szembeni bizalmatlanságra vezethető vissza.

Tebbun elutasító kijelentései megalapozták a két ország viszonyának a hűvössé válását, és habár 2020-ban az algériai elnök még lehetőséget látott a kétoldalú kapcsolatok normalizálására, azok 2021-ben érezhetően megromlottak, különösen a történelmi viták és a gyarmati múlt kérdésében kiújult feszültségek következtében.

Emmanuel Macron 2021-es megnyilvánulásai, amelyek megkérdőjelezték az algériai politikai elit legitimitását, illetve az ország hivatalos történelmi narratíváját, a két fél viszonyában az egyik legfontosabb fordulatot és a mélypontot jelentette. Amikor ugyanis a francia elnök az algériai háború résztvevőinek a leszármazottait fogadta, úgy fogalmazott, hogy miután Algéria elnyerte a függetlenségét, az ország egy „emlékezeti jövedelemre” épült, amelyet a „politikai-militarista rendszer” tart fenn. Ezt követően kifejtette, hogy az észak-afrikai állam újraírt hivatalos narratívája nem az igazságon alapul, és a Franciaország iránti gyűlöletre épít.¹⁸ A nyilatkozatot mélyen elítélték Algériában, Algír azonnali hatállyal visszahívta a párizsi nagykövét, és számos franciaellenes politikai és gazdasági lépést helyezett kilátásba.

Macron második elnöki ciklusa: hídépítés vagy teljes elidegenedés?

Emmanuel Macron második elnöki ciklusa új kihívások és lehetőségek sorozatát jelentette a francia–algériai kapcsolatok terén. Habár a köztársasági elnök első időszakának a kezdeti lépései – mint a gyarmati múlt bűneinek a részleges elismerése és a történelmi párbeszéd megnyitása – azt a reményt keltették, hogy javulni fog a két ország viszonya, a kapcsolatok fokozatosan elhidegültek, majd mélypontra kerültek. Macron a 2022-es újraválasztását követően ismét jelezte a kétoldalú kapcsolatok helyreállítására vonatkozó szándékát, ugyanakkor számos politikai és történelmi feszültség továbbra is akadályozta a tényleges előrelépést.

A diplomáciai és a gazdasági kapcsolatok elmélyítése, a közös történelmi sebek gyógyítása és a jövőorientált együttműködés érdekében 2022 augusztusában Tebbun elnök

meghívására Macron háromnapos látogatást tett Algériában. A Párizs és Algír közötti bizalmatlanság már az út előkészítése során érezhető volt. Az algériai hatóságok jelezték, hogy az elnöki vizit nem minősülhet állami látogatásnak, így a státusza korlátozásával kizárták Brigitte Macron részvételét, aki nem utazhatott el az elnökkel. A megbeszélések során Tebbun passzív szereplőként lépett fel, mintha várta volna, hogy egy-egy kérdésben Macron kifejezze a véleményét, s arra azonnal ellenkező választ adhasson. E magatartás a két fél közötti ellentét és bizalmatlanság jelentős bizonyítéka.¹⁹ A két vezető számos bilaterális kérdésről tárgyalt, továbbá az együttes kezdeményezésükre francia és algériai történészekből álló közös bizottságot hoztak létre az afrikai ország történelmi sebeinek a hatékony feldolgozása, megértése és begyógyítása érdekében.²⁰ Bár úgy tűnt, hogy a megbeszélések komoly lépést jelentenek a kapcsolatok rendezése felé, a helyzet stabilitása nem tartott sokáig, és rövid időn belül újabb konfliktusok árnyékkolták be a két ország diplomáciai viszonyát.

2023. február 8-án ismét visszahívták a párizsi nagykövetet, miután az Algériában tízévi börtönbüntetésre ítélt francia-algériai aktivista és újságíró, Amira Bouraoui – akit Tunéziában tartóztattak le, és az Algériába való visszatoloncolás fenyegetett – Franciaország tunéziai konzulátusán diplomáciai védelmet kapott, és február 7-én hajnalban megérkezett Lyonba.²¹ Algír a francia hatóságok szerepét az állami szuverenitás megsértéseként értékelte, míg Párizs indokolt jogi lépésnek nevezte azt, amelynek célja egy francia (kettős) állampolgár biztonságának a garantálása volt.²²

A francia–algériai kapcsolatok normalizálására tett kísérletként az algériai elnök párizsi hivatalos látogatást tervezett, ám azt először 2023-ban elhalasztották, majd 2024 októberében végleg lemondták. A helyzetet tovább élezte Tebbunnak a francia kormánnyal szembeni éles kritikája: népirtásnak nevezte a francia gyarmatosítás bizonyos aspektusait, valamint határozottan elítélte az 1960-as években a Szahara Algériához tartozó részén végzett francia nukleáris kísérleteket.²³ Azt is hangsúlyozta, hogy számára a két ország kapcsolatának a javítása nem élvez elsőbbséget, és nem áll szándékában engedni Párizs nyomásának. A diplomáciai kapcsolatok további elhidegüléséhez, így a hídépítés helyett a teljes elidegenedéshez nagymértékben hozzájárult, hogy Macron megváltoztatta a több évtizedes francia álláspontot, és 2024. július 30-án elismerte Marokkónak a Nyugat-Szahara feletti szuverenitását, majd október 29-én, a Rabatban tett látogatása során meg is erősítette azt.²⁴ Annak ellenére, hogy az elnök nyíltan és őszintén kívánta feldolgozni a gyarmati múltat, nem helyezhette a Franciaország geopolitikai érdekei által diktált diplomácia (Marokkó támogatása) elé a nemzeti prioritásokat (a múlttal való szembenézést). A döntés következtében a kapcsolatok tovább romlottak, a Párizs és Algír közötti távolság pedig még inkább növekedett.

A Nyugat-Szahara kérdése az afrikai geopolitikai játszmák egyik legösszetettebb és legvitatottabb területe. A jövője nem csupán a helyi lakosság, hanem a világ legnagyobb nemzetközi intézményeinek a diplomáciáját is alapvetően befolyásolja. Az ENSZ és a nemzetközi közösség évtizedek óta megpróbálja rendezni a konfliktust, azonban a terület szuverenitása, függetlensége és nemzetközi elismerése továbbra is kérdéses maradt.

Ennek ellenére a régió ügye kiemelt prioritást élvez Franciaországban: Párizsnak nemcsak történelmi, hanem politikai és gazdasági érdekei is fűződnek a Nyugat-Szaharát érintő diplomáciai játszmák alakulásához.

Az utóbbi évtizedekben, de különösen Emmanuel Macron elnöksége kezdete óta, Párizs kulcsszereplő a Marokkó, Algéria és a Nyugat-Szahara körüli problémák kezelésében. A több mint 250.000 négyzetkilométernyi, számos ásványi anyagban – különösen foszfátokban –, halakban és a feltételezések szerint olajban is gazdag terület szuverenitásával kapcsolatban Macron véleménye az, hogy kizárólag Marokkó 2007-es autonómiaterve lehet a konfliktus megoldásának az alapja, amelyet VI. Mohamed király az 1999-es trónra lépése évfordulóján fogalmazott meg.²⁵ Ez komoly csapást jelentett a függetlenségpárti Polisario Front számára, amely évtizedek óta a saharai őslakosok legitim képviselőjének vallja magát, és az ENSZ keretében is érvényesíteni kívánja a terület függetlenségéért folytatott harcát. A francia elnök a rabati látogatása során kijelentette, hogy a Nyugat-Szahara jelenét és jövőjét a marokkói szuverenitás keretein belül képzei el.²⁶ Azt is hangsúlyozta, hogy Franciaország álláspontja egyértelmű a Marokkó nemzetbiztonságát érintő kérdésben, és annak megfelelően fog cselekedni. Ígéretet tett arra, hogy a diplomácia eszközeivel meg fogja győzni az Európai Uniót és az ENSZ-t arról, hogy a marokkói megoldás az egyetlen járható út, és hozzátette, hogy Párizs az Afrikai Unióval is együtt fog működni a régió stabilitásának és fejlődésének a támogatásában. Macron kiemelte, hogy a marokkói autonómiaterv nemcsak a Szahara, hanem a szélesebb régió, így a Száhel-övezet és az egész szubszaharai térség biztonságát és békéjét is szolgálja, továbbá elkötelezte magát a Nyugat-Szahara gazdasági és társadalmi fejlődésének a biztosítása mellett.²⁷ Az elnök elismerését fejezte ki a Marokkó által a stabilitás és a jólét megteremtése érdekében tett erőfeszítések iránt.

A francia stratégiai döntés felháborította Algériát, és válaszul – három év alatt immár harmadszor – visszahívta a párizsi nagykövetét. Ezt követően az algériai legfőbb törvényhozó testület, a Nemzet Tanácsa (*Le Conseil de la nation*) bejelentette, hogy azonnali hatállyal felfüggeszti a francia Szenátussal (*Le Sénat*) való kapcsolatait, így a 2015. szeptember 8-án aláírt parlamenti együttműködési protokollt is. Az okot az szolgáltatotta, hogy Gérard Larcher, a Szenátus elnöke látogatást tett a nyugat-szaharai térségben. A Nemzet Tanács a közleményében felelőtlennek, provokatívnak és hivalkodónak ítélte a látogatást.²⁸

Nem segített a helyzet normalizálódásában Boualem Sansal francia–algériai író 2024. novemberi letartóztatása sem. A szabadság, a szekularizmus és az emberi jogok védelmezőjeként emlegetett író a Franciaországból Algériába való megérkezését követően az ország politikai és vallási érzékenységet sértő kijelentései miatt vették őrizetbe. A letartóztatásában kiemelt szerepet játszott az az állítása, hogy az ország nyugati része történelmileg Marokkóhoz tartozott. A francia elnök szerint Algéria magát szegényíti az író őrizetbe vételével, az ottani hatóságokat a „demokratikus átalakulás” iránti elkötelezettségük hiányával vádolta, és Sansal azonnali szabadon bocsátását követelte. Az algíri kormány visszautasította Macron szavait, s azokat az ország szuverenitásába való beavatkozásnak

minősítette, egyúttal ismét arra emlékeztette a világot, hogy Algéria a gyarmati múltja idején súlyos sérelmeket szenvedett el Franciaország részéről.²⁹ Érdeemes kiemelni Xavier Driencourt-nak, Párizs korábbi algériai nagykövetének az álláspontját, miszerint a francia–algériai kapcsolatok válsága leleplezi Algéria kétszínűségét, a felek közötti viszony kettősségét, a francia politika naivitását és jóhiszeműségét, valamint azon rejtett befolyást, amellyel az algériai hatalom Franciaországban rendelkezik. A diplomata az írásában úgy fogalmazott, hogy Sansal letartóztatása egy ritkán látott mértékű feszültséget és válságot indított el a francia–algériai viszonyban, ám ez a francia közvélemény számára – amely gyakran idealista a kapcsolatok természetét illetően – olyan volt ez, mint egy régi fekete-fehér fotó, amely feltárja a kapcsolat összetettségét, beleértve annak a bel- és külpolitikai vonatkozásait is. A volt nagykövet szerint ebben az értelemben a válság akár még hasznos is lehet, és elérkezett az idő a kapcsolatok új alapokra helyezésére.³⁰

Franciaország és Algéria kapcsolata még viharosabbá vált, miután Montpellier-ben letartóztattak egy algériai influenszert, aki a közösségi médiában erőszakra szólított fel. Az illetőt a hatóságok kiutasították az országból, azonban az algíri külügyminisztérium önkényesnek és hatalommal való visszaélésnek nevezte a kitoloncolást, majd a férfit visszaszállították Franciaországba.³¹ Bruno Retailleau belügyminiszter³² akkor még csak úgy fogalmazott, hogy Algéria Franciaország megalázására törekszik,³³ ám miután az algíri kormány elutasította a francia területek elhagyására kötelezett hatvan állampolgárának a visszafogadását, Retailleau bejelentette, Párizs felfüggeszti a diplomáciai útlevelel rendelkező személyeknek kölcsönös rövid távú vízummentességet biztosító, 2007-ben aláírt francia–algériai kormányközi megállapodást.³⁴ Gérald Darmanin igazságügyi miniszter pedig már korábban közölte, hogy a 2013-as hasonló egyezmény megszüntetésére törekszik – a kétoldalú szerződés lehetővé teszi az algériai vezetőréteg számára, hogy diplomáciai vagy szolgálati útlevelel birtokában vízum nélkül utazzanak Franciaországba. A posztot rövid ideig betöltő kormányfők közül Gabriel Attal az algériai állampolgároknak a Franciaországban való tartózkodásuk, utazásuk és munkavállalásuk esetén különleges státuszt biztosító 1968-as megállapodás felmondását szorgalmazta,³⁵ François Bayrou pedig kilátásba is helyezte azt. Darmanin szintén elavultnak nevezte az egyezményt, és utalt a felmondás lehetőségére. Annak ellenére, hogy Emmanuel Macron a megbékélés politikáját szándékozik követni, s kijelentette, hogy ő inkább a szerződés újratárgyalását támogatja,³⁶ a Nemzetgyűlés 2025 őszén 185 igen és 184 nem szavazattal elfogadta azt a határozati javaslatot, amely a megállapodás felmondását célozza.

Az 1968-as megállapodás radikális felmondása súlyos következményekkel járna mind Franciaország, mind Algéria számára, különösen a két ország közötti gazdasági és társadalmi kapcsolatok tekintetében. A vízummentesség megszüntetése és a tartózkodási engedélyek kiadásának a szigorítása közvetlenül érintené az algériai diaszpórát, amely pedig már évtizedek óta fontos hivatást képez a két állam között. A közösség nemcsak gazdasági, hanem kulturális szempontból is jelentős szerepet játszik Franciaországban, így a lehetőségeik megszüntetése jelentős társadalmi feszültséget generálna. A szigorítások különösen azokat az algériai származású polgárokat érintenék hátrányosan, akik

gazdasági vagy családi okokból rendszeresen ingáznak – és egyúttal tovább súlyosbítanák a recesszióval küzdő francia gazdaság problémáit, különösen az olyan ágazatokban, mint az építőipar, a mezőgazdaság vagy a szolgáltatási szektor, ahol a nagyarányú algériai munkaerőre kimondottan szükség van. Algéria várhatóan ellenlépésekkel reagálna a megállapodás felmondására: például a Franciaországgal kötött gazdasági vagy biztonsági együttműködések felülvizsgálatával, esetleges felfüggesztésével. Ezzel párhuzamosan szorosabb kapcsolatokat alakítana ki más globális szereplőkkel, többek közt Kínával, Oroszországgal vagy Törökországgal, ami tovább csökkentené az európai nagyhatalom befolyását a régióban. Az ilyen geopolitikai eltolódások viszont nemcsak Franciaország, hanem az Európai Unió számára is problémát jelentenének, hiszen Algéria annak az egyik kulcsfontosságú energiaellátója, különösen földgáz tekintetében.

Egy ilyen diplomáciai döntés tehát nemcsak kétoldalú konfliktust idézne elő, hanem szélesebb körű regionális és globális hatásokat is kiváltana, s tovább bonyolítaná a már amúgy is feszült nemzetközi kapcsolatokat. Ezért úgy vélem, a megállapodás felmondásának az említése inkább retorikai fegyver, mintsem annak a tényleges kezdőlépése. Ezzel párhuzamosan elképzelhetőnek tartom az egyezmény felülbírálását vagy annak ideiglenes felfüggesztését. Kiemelendő ugyanakkor, hogy az utóbbi években Párizs jelentős mértékben csökkentette az algériai állampolgároknak kiadott vízumok számát,³⁷ amit azzal indokolt, hogy az afrikai ország nem működik együtt az illegális bevándorlók visszafogadásában. Alépest Algírban diszkriminatív intézkedésként, az ország szuverenitásának oly mértékű megsértéseként értelmezték, amely aláássa annak méltóságát. A vízumkiadási politika szigorítása mögött egyértelműen Franciaország biztonságpolitikai és belpolitikai érdekei állnak. A párizsi kormányzat célja az illegális bevándorlás csökkentése, ami a francia társadalom egyes köreiben komoly nyomásgyakorlási eszközként jelenik meg.

A feszültséget növeli, hogy az algériai parlament elfogadta azt a törvényt, amely Párizst az 1960-as évekbeli szaharai nukleáris kísérletei során keletkezett radioaktív hulladékok eltávolítására, valamint annak kapcsán teljes körű felelősségvállalásra kötelezi. Franciaország 1945-ben, az Atomenergia-ügyi Bizottság (*Commissariat à l'énergie atomique*, CEA) létrehozásával indította el a katonai célú nukleáris programját. A kísérletek helyszínéül az előzetes vizsgálódásokat követően 1957-ben az algériai Szaharát tartották a legmegfelelőbbnek: elsősorban a Franciaországhoz való közelsége és a gyéren lakott, sivatagi jellege miatt esett rá a választás. 1960 és 1996 között 17 nukleáris kísérletet hajtottak végre Algériában – Reggane és In Ekker mellett –, 193-at pedig Francia Polinéziában. A robbantások többségét már Algéria függetlenségének az 1962-es elismerése után hajtották végre, titkolózás és politikai feszültségek közepette. A balesetekről, valamint a lakosság és a katonák veszélyeztetéséről szóló, később nyilvánosságra hozott információk eredményeként 2010. január 5-én Párizsban elfogadták a francia nukleáris kísérletek áldozatait elismerő és a kártalanításukat előíró törvényt.³⁸ Titkosított dokumentumok szerint a radioaktív szennyezés még ma is jelentős, és Nyugat-Afrikától egészen Dél-Európáig terjed.

Ezzel párhuzamosan egy új intézkedés az országban tartózkodó francia diplomatáknak a szabad mozgáshoz való jogát korlátozza: minden egyes utazásukhoz nyolc nappal korábban hatósági engedélyt kötelesek kérni a helyi szervektől. Amikor az Algériában pusztító tűzvészek idején a francia nagykövetség második embere Kabylíába (Kabyle) utazott, hogy köszönetét fejezze ki a francia tűzoltóknak a munkájukért, az engedély hiánya miatt katonák kísérték vissza Algírba. Az egykori nagykövet, Driencourt élesen bírálta ezt a gyakorlatot, és arra válaszul a Franciaországba akkreditált algériai diplomaták mozgásának az engedélyhez kötését javasolta.³⁹ Ez a korlátozás viszont teljes mértékben szembemenne a Francia Köztársaság alapelveivel, és tovább mélyítené az országok közötti diplomáciai válságot. A feszültséget így is növelte, hogy a Gazdasági és Pénzügyminisztérium Központi Igazgatóságának Digitális Osztálya (*La sous-direction du numérique de l'Administration centrale du ministère de l'Économie et des Finances*) egyik köztisztviselőjét, valamint a Francia Bevándorlási és Integrációs Hivatal (*l'Office français de l'immigration et de l'intégration*) egyik alkalmazottját Algériának történő kémkedés gyanújával vádolták meg.⁴⁰

A történelem terhe: a jövő kihívása

A francia–algériai viszony jövőbeni kilátásait a történelem súlyos örökségének, a gyarmati múlt hatásának és a két ország közötti komplex diplomáciai, gazdasági és társadalmi kapcsolatoknak az összefonódása befolyásolja. Habár az utóbbi években történtek a kapcsolatok javítását célzó lépések, még számos akadály és feszültség megoldatlan, emiatt a viszony normalizálódása a közeljövőben nem várható – különösen Algéria gyarmati múltjának a feldolgozása és a mélyen gyökerező sérelmek kezelése nélkül. Az afrikai ország számára a francia gyarmati múlt még napjainkban is a legnagyobb terhet jelentő tényező, amely a történelmet és a nemzeti identitását alapvetően meghatározza. Az 1830–1962 közötti francia uralom és a függetlenségi háború borzalmai mindmáig jelentős hatással vannak a két ország kapcsolatára. Míg Párizs igyekszik túllépni a múlton, és a megbékélés irányába terelni a kapcsolatokat, addig Algériában a történelmi fájdalmak a lakosságot továbbra is mélyen érintik. A vezetés pedig minden alkalommal ütőkártyaként használja fel e sérelmet a számára érzékeny vagy negatív kérdések esetén.

Nagyon is igaz az a nézet, hogy a felek kétoldalú kapcsolatainak az alapvető sajátosságai – a franciák erős felsőbbrendűségi komplexusa és az algériaiak hasonlóan mély kisebbségi érzése – jelentősen megnehezítik a viszonyt. Macron 2021-es nyilatkozata, amelyben megkérdőjelezte az algériai nemzetnek a francia gyarmatosítás előtti létezését, és bírálta az ottani politikai-militáris rendszert, szintén súlyos diplomáciai válságot okozott, amely még ma is hatással van a két ország kapcsolatára.⁴¹

Sőt, kijelenthető, hogy mára a diplomáciai viszony *de facto* megszűnt közöttük. Algéria részéről ideiglenes ügyvivő látja el az ország képviselését, Franciaország pedig nem hívta vissza ugyan Stéphane Romatet nagykövetet, aki azonban gyakorlatilag semmilyen kapcsolatot nem tart az algériai tisztviselőkkel – kivéve a bekérgetése esetén, amelynek

keretében a helyi kormány kifejezheti az elégedetlenségét.⁴² Ezzel párhuzamosan a Nizzában működő algériai konzulátus felfüggesztette a helyi hatóságokkal való munkakapcsolatait.⁴³ Egy magas rangú algériai tisztviselő úgy véli, nincs messze a diplomáciai kapcsolatok *de jure* megszakadása, amihez egyetlen incidens is kellő alapot szolgáltathat. Algír szerint ennek az az elsődleges oka, hogy Párizs szándékosan tartja fenn a mérgező kétoldalú légkört.⁴⁴ Tebbun elnök élesen bírálta a francia vezetést, és úgy vélte, Algéria csak az idejét vesztegeti Macron elnökkel.⁴⁵ Továbbá ellenségesnek nevezte több francia politikus Algériával kapcsolatos kijelentését,⁴⁶ és elvárja, hogy Párizs mérsékelje az országgal szembeni konfrontatív hangnemet.⁴⁷

A politikai párbeszéd tehát gyakorlatilag megszakadt, miközben elvileg Tebbun is fenn kívánja tartani azt, Jean-Noël Barrot külügyminiszter pedig a párizsi nagymecsetben tett látogatása során kívánta enyhíteni a két ország közötti feszültséget. Mint hangsúlyozta, hazája kiemelten fontosnak tartja az Algériával való kapcsolatát, és elkötelezett annak fenntartásában, hiszen az egy összetett, de páratlan intenzitású és közös érdekekkel bíró kötelék.⁴⁸ Barrot áprilisi algériai látogatása szintén a kétoldalú kapcsolatok javítását célozta, így igazán kellemetlen meglepetést okozott az algériai hatóságok azon döntése, hogy kiutasítanak az országból tizenkét, az algíri francia nagykövetségen szolgálatot teljesítő diplomatát. Az afrikai ország külügyminisztériuma szerint ez azt követően történt, hogy a francia belügyi hatóságok nyilvánosan, meglehetősen feltűnő módon letartóztattak egy algériai konzuli tisztviselőt.⁴⁹ Franciaország sem akarta válasz nélkül hagyni a dolgot: szintén kiutasított tizenkét algériai diplomatát, és konzultációra visszahívta az algíri nagykövetét. Macron hivatala szerint az algíri döntés indokolatlan, érthetetlen, és figyelmen kívül hagyja a francia igazságszolgáltatás alapelveit.⁵⁰

Mindazonáltal megállapítható, hogy Franciaország és Algéria között a gazdasági és a társadalmi kapcsolatok továbbra is szorosak, és azok is maradnak. Algéria fontos nyersanyagforrásokat – különösen földgázt és kőolajat – biztosít Franciaország számára, így a gazdasági kapcsolatok nem csupán a két ország tekintetében, de az európai energiapiacra is közvetlen hatással bírnak. Az észak-afrikai ország szempontjából pedig a francia piacon való jelenlét nélkülözhetetlen, hiszen a gazdasági növekedésének az alapvető forrása a Párizssal való kereskedelem. Ám ez a helyzet a következő években megváltozhat: a világpiacon az új gazdasági hatalmak és az afrikai partnerországok egyre komolyabb alternatívákat kínálnak az algériai kormány számára. Az elmúlt évtizedekben Franciaország különösen az energetikai szektorban igyekezett dominálni Algériában, de a globális változások és az afrikai államok megerősödése ezen a téren is komoly kihívások elé állítják a francia cégeket.

A Párizs–Algír-kapcsolatok alakulása nem pusztán külpolitikai és külgazdasági jelentőséggel bír, hanem közvetlen és hosszú távú francia belpolitikai következményekkel is jár. Franciaország többmillió algériai származású közössége az egyik legnagyobb etnikulturális diaszpórája, így érdemi hatást gyakorol a társadalmi és a politikai folyamatokra. A történelmi sérelmekkel kapcsolatos francia emlékezetpolitikai lépések – különösen a Benjamin Stora által készített 2021-es jelentésre adott reakciók⁵¹ – megosztó vitákat

váltak ki a politikai életben. A jobboldal és szélsőjobboldal rendszeresen tematizálja az algériai múlthoz kötődő kérdéseket, különösen a bevándorlás, a biztonságpolitika és a vallás kapcsán. A diplomáciai kapcsolatok megromlása gyakran belpolitikai eszközként is szolgál, felerősíti az identitáspolitikai törésvonalakat, és hozzájárul a társadalmi feszültségek növekedéséhez. Érdekes itt arra utalni, hogy az Algériából Franciaországba vissza-települt közösségek politikailag meghatározó tényezővé váltak a dél-franciaországi helyi választások során. Különösen az olyan városokban élvezték a polgármesterek támogatását, mint Nizza, Montpellier, Aix-en-Provence és Perpignan, ahol azok választási célból klientúránhálózatokat alakítottak ki velük.⁵²

Értékelés

A francia–algériai diplomáciai viszonyok az utóbbi évtizedekben enyhültek ugyan, mégis továbbra is egyfajta hidegháborús „adok-kapok” logikát követnek. Algéria számára a francia álláspont gyakran megalázó, úgy véli, Párizs nem képes teljes mértékben elismerni és tiszteletben tartani az ország nemzeti identitását és történelmét. Eközben Franciaország a politikai és diplomáciai nyomás alatt is igyekszik fenntartani a kapcsolatokat, hiszen az energiapolitikája és az afrikai stratégiája miatt nem engedheti meg magának, hogy teljesen elszakadjon Algériától. Az afrikai állam azonban várhatóan nem fogja tudni túltenni magát a nemzeti sérelmén – különösen az egyre szorosabb francia–marokkói kapcsolatok láttán. Így még nagyobb hangsúlyt kap Buteflíka azon kijelentése, amely szerint „Algéria rendkívüli, nem hétköznapi, nem szokványos, példamutató és kivételes kapcsolatokat kíván ápolni Franciaországgal.”⁵³

A két ország viszonyát továbbra is a gyarmati múlt és a függetlenségi háború határozza meg. A politológus Nedjib Sidi Moussa „elfojtott központiség” kifejezése jól szemlélteti ezt az örökséget: az algériai dekolonizáció egy olyan kulcspont, amelyet soha nem vállaltak fel teljes mértékben, és amely befolyásolja, hogyan tekint Franciaország a mai Algériára. A gyarmati szemlélet leegyszerűsített képet fest az algériai hatalomról: átláthatatlannak, autoriternek és kiszámíthatatlannak láttatja azt, és igyekszik elhitetni, hogy Algír célja Franciaország megkárosítása. Az ilyen irracionális és téves értelmezések jellemzik a francia elitnek azt a részét, amely még mindig nem dolgozta fel az afrikai állam függetlenné válását.⁵⁴ Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy az algériai háborút lezáró 1962-es eviani egyezményt a Nemzeti Felszabadítási Front képviselői írták alá, azonban azt követően nem ők kerültek hatalomra. Az új állam vezetését a hadsereg (*Armée de Libération Nationale*, ALN, majd *Armée Nationale Populaire*, ANP) belföldi frakciója vette át, és azóta is a hozzá tartozó kör birtokolja a politikai hatalmat. Tehát a megbékélést és a diplomáciai kapcsolatok fejlesztését célul kitűző politikai elit helyett egy centralizált, katonai hátterű rendszer alakult ki, amely jóval kevésbé nyitott a történelmi felelősségvállalásra és a francia–algériai kapcsolatok kritikai újraértelmezésére.

Megállapítható, hogy a két fél közötti teljes megbékélés nem valószínű, de a gazdasági, politikai és diplomáciai valóságok miatt Algéria és Franciaország továbbra is kénytelen

lesz együttműködni – a kölcsönös bizalom helyett a kétoldalú érdekek mentén. A jövőbeli viszony változatosan alakulhat, de a történelmi terhek és a különböző nemzeti érdekek közepette bizonyára inkább pragmatikus, mintsem a megbékélésen alapuló lesz. Annak ellenére azonban, hogy a két fél kapcsolatai soha nem voltak és nem is lehetnek hétköznapiak, politikai és gazdasági megfontolásból a Földközi-tenger mindkét partján újra és újra kísérleteket tesznek arra, hogy normalizálják azokat.

Jegyzetek

- 1 J. Nagy László: *A Maghreb országok felszabadulása (1919–1956)* (Szeged: JATEPress, 1995), 11–12. o.
- 2 A francia *pieds-noirs* kifejezés, szó szerinti jelentése: feketelábúak. Ez eredetileg a katonai csizmákra utalt.
- 3 Ageron, Charles-Robert: *Les Algériens musulmans et la France (1871–1919)*, I. köt., (Párizs: PUF, 1968), 171. o.
- 4 Well, Patrick: „Le statut des musulmans en Algérie coloniale: Une nationalité française dénaturée”, *Histoire de la justice*, 16., no. 1. (2006): 97.
- 5 Garadnai Zoltán: „Combattre l’héritage du passé colonial? Les relations de la France avec le Maroc, l’Algérie et la Tunisie”, *Études Sur La Région Méditerranéenne*, no. 34. (2024): 107–108.
- 6 Peyroulou, Jean-Pierre: „Le cas de Sétif-Kherrata-Guelma (Mai 1945)”, *SciencesPo*, <https://www.sciencespo.fr/mass-violence-war-massacre-resistance/fr/document/le-cas-de-sa-tif-kherrata-guelma-mai-1945.html> (a letöltés ideje: 2025. június 24.), 1–11. o.
- 7 Zoubir, Yahia H.: „Errements dans les relations France–Algérie: un point de vue algérien”, *Maghreb – Machrek*, no. 197. (2008): 31–32.
- 8 Zoubir, Yahia H.: „Macron et l’Algérie: l’amorce d’une véritable réconciliation?”, *Les Cahiers de l’Orient*, no. 128. (2017): 38.
- 9 A francia külügyminisztérium közleménye szerint Algéria 2023-ban 11,8 milliárd euró értékű kereskedelmi forgalommal Franciaország kiemelt gazdasági partnere volt: a 21. legfontosabb kereskedelmi partnere, a 25. legnagyobb vásárlója és a 20. legfontosabb szállítója. Az IMF jelentése azt mutatja, hogy 2022-ben Franciaország – Kína mögött – a második legfontosabb szállító volt Algériában. Az európai nagyhatalom 2020-ig folyamatos kereskedelmi többletre számíthatott Algériával szemben (évente átlagosan 1,59 milliárd eurónyit), azonban a mérleg 2023-ban jelentősen romlott: 2,78 milliárd eurós hiányt mutatott, míg az előző évet 2,14 milliárd eurós deficittel zárta. A Bank of France által közzétett adatok szerint a francia közvetlen külföldi befektetések 2022-ben elérték a 123 millió eurót Algériában. Franciaország a harmadik legnagyobb befektető az afrikai államokban (az Amerikai Egyesült Államok és Olaszország mögött).
- 10 Belkaïd, Akram: „Le Sahara selon Macron”, *Le Monde diplomatique*, <https://www.monde-diplomatique.fr/2024/09/BELKAID/67454> (a letöltés ideje: 2025. január 10.).
- 11 BBC, „Emmanuel Macron en Algérie”, <https://www.bbc.com/afrique/monde-42252503> (a letöltés ideje: 2025. január 10.).
- 12 Belgacem, Tahcir: „Macron et l’Algérie, tout reste à faire”, *Outre-Terre*, 51., no. 2. (2017): 305–306.
- 13 *Le Monde*, „Emmanuel Macron en visite en Algérie, »dans l’état d’esprit d’un ami«”, https://www.lemonde.fr/emmanuel-macron/article/2017/12/06/emmanuel-macron-en-visite-en-algerie-dans-l-etat-d-esprit-d-un-ami_5225642_5008430.html (a letöltés ideje: 2025. január 10.).
- 14 A matematikus, kommunista aktivista és algériai függetlenségi harcos Maurice Audin 1957. június 11-én tartóztatták le a franciák, a katonák megkínózták, nyomtalanul eltűnt. A felesége, Josette Audin évtizedeken át küzdött azért, hogy feltárják az igazságot, s értelmiségiek, emberjogi aktivisták is támogatták a harcát. A francia állam viszont hosszú időn keresztül tagadta a felelősségét, és szándékosan akadályozta

- a nyomozást. Végül 2014-ben François Hollande köztársasági elnök hivatalosan elismerte, hogy Audin a francia hadsereg fogságában halt meg. Macron elnök volt az, aki bocsánatot kért a családtól, és elismerte az állam felelősségét. Ferwagner Péter Ákos: „Audin, Maurice (1932–1957)” in *Évkönyv 2018. A nemzetközi munkásmozgalom történetéből*, szerk. Harsányi Iván és Székely Gábor (Budapest: Magyar Lajos Alapítvány, 2018), 218–225. o.
- 15 *Le Monde*, „Algérie: Macron appelle à »une transition d’une durée raisonnable« après le renoncement de Bouteflika”, https://www.lemonde.fr/afrique/article/2019/03/12/algerie-macron-appelle-a-une-transition-d-une-duree-raisonnable-apres-le-renoncement-de-bouteflika_5434750_3212.html (a letöltés ideje: 2025. január 11.).
 - 16 *France 24*, „La France réitère ses appels à »la poursuite d’une transition démocratique« en Algérie”, <https://www.france24.com/fr/20191216-la-france-reitere-ses-appels-a-la-poursuite-d-une-transition-democratique-en-algerie> (a letöltés ideje: 2025. január 11.).
 - 17 *France 24*, „Emmanuel Macron adresse »ses vœux sincères de succès« au nouveau président algérien”, <https://www.france24.com/fr/20191217-emmanuel-macron-adresse-ses-vœux-sincères-de-succès-au-nouveau-président-algérien> (a letöltés ideje: 2025. január 11.).
 - 18 *France 24*, „L’Algérie rappelle son ambassadeur en France après des propos critiques d’Emmanuel Macron”, <https://www.france24.com/fr/afrique/20211002-l-algerie-rappelle-son-ambassadeur-en-france-pour-consultations> (a letöltés ideje: 2025. január 16.).
 - 19 Matarese, Mélanie: „Comment la France a (encore) perdu l’Algérie”, *Presses de la Cité* (2024): 20–22.
 - 20 Élysée, „Première réunion de la commission mixte d’historiens français et algériens”, <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2023/04/19/premiere-reunion-de-la-commission-mixte-dhistoriens-francais-et-algeriens> (a letöltés ideje: 2025. január 16.).
 - 21 *France24*, „En Algérie, l’opposante Amira Bouraoui condamnée à 10 ans de prison ferme”, <https://www.france24.com/fr/afrique/20231107-en-algerie-l-opposante-amira-bouraoui-condamnée-a-10-ans-de-prison-ferme> (a letöltés ideje: 2025. január 16.).
 - 22 Korichi, Rabie és Dekhakhena, Abdelkrim: „The French Media’s Reaction to Algeria’s Latest Language Policy: A Dissatisfied Discourse with the Promotion of English Language Teaching”, *Journal for Educators, Teachers and Trainers*, 15., no. 5. (2024): 40.
 - 23 Amsili, Sophie: „Algérie: le président Tebboune annule sa visite en France”, *Les Echos*, <https://www.lesechos.fr/monde/afrique-moyen-orient/algerie-le-president-tebboune-annule-sa-visite-en-france-2123772> (a letöltés ideje: 2025. január 17.).
 - 24 Megemlítendő, hogy Párizs lépése nem számít egyedinek: a közelmúltban Spanyolország is elismerte a Nyugat-Szahara ügyének a fontosságát, és beállt Marokkó 2007-es autonómiaterve mellé. De az ENSZ határozatai – többek között az A/RES/34/37(1979), az S/RES/690(1991) és az S/RES/2703(2023) számú – következetesen megerősítik, hogy Nyugat-Szahara jelenleg nem önkormányzó terület, de a népét megilleti az önrendelkezés joga. Az ENSZ még nem ismerte el Marokkó szuverenitását a térség felett, s továbbra is inkább egy, a felek közötti tárgyaláson alapuló, de politikai önrendelkezést biztosító megoldást szorgalmaz.
 - 25 Bobin, Frédéric, Aublanc, Alexandre és Ricard, Philippe: „Sahara occidental: la France s’aligne sur la position du Maroc, au risque d’une nouvelle crise avec l’Algérie”, *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/afrique/article/2024/07/30/sahara-occidental-paris-s-aligne-sur-la-position-de-rabat-au-risque-d-une-nouvelle-crise-avec-l-algerie_6261880_3212.html (a letöltés ideje: 2025. január 18.).
 - 26 Élysée, „Déclaration relative au »partenariat d’exception renforcé« entre le Royaume du Maroc et la République française”, <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2024/10/28/declaration-relative-au-partenariat-dexception-renforce-entre-le-royaume-du-maroc-et-la-republique-francaise> (a letöltés ideje: 2025. január 18.).
 - 27 *République Française*, „Déclaration de M. Emmanuel Macron, président de la République, en l’honneur de la communauté française du Maroc et les relations franco-marocaines, à Rabat le 30 octobre 2024”,

- <https://www.vie-publique.fr/discours/296063-emmanuel-macron-30102024-franc-maroc> (a letöltés ideje: 2025. január 18.).
- 28 *Le Figaro*, „Le Sénat algérien »suspend ses relations« avec le Sénat français”, 2025.02.26., <https://www.lefigaro.fr/politique/le-senat-algerien-suspend-ses-relations-avec-le-senat-francais-20250226> (a letöltés ideje: 2025. február 29.).
 - 29 *TRT Global*, „Affair Sansal: l’Algérie qualifie les propos de Macron d’ »ingérence«”, <https://trt.global/français/article/18251326> (a letöltés ideje: 2025. január 19.).
 - 30 Driencourt, Xavier: „France–Algérie, Le double aveuglement”, *Éditions de l’Observatoire*, 2025. július 6., 10–12. o.
 - 31 *France 24*, Expulsion ratée d’un influenceur: l’Algérie se défend de toute »logique d’escalade« avec la France”, <https://www.france24.com/fr/france/20250111-expulsion-ratee-d-un-influenceur-l-algerie-rejette-les-accusations-d-escalade-de-la-france> (a letöltés ideje: 2025. január 19.).
 - 32 Az Odoxa nevű független kutatóintézet és a Backbone Consulting tanácsadó vállalat által készített közvélemény-kutatás szerint a francia polgárok kétharmada egyetért Retailleau belügyminiszterrel, és úgy érzik, Algéria megsérti a nemzetközi jogot azzal, hogy nem fogadja vissza az illegálisan Franciaországban tartózkodó és ezért onnan kitoloncolt állampolgárait. A megkérdezettek 82%-a támogatja az 1968-as francia–algériai megállapodás felülvizsgálatát vagy hatályon kívül helyezését, azonban az eddigi intézkedések hatékonyságát illetően kifejezetten szkeptikusak. A válaszadók 85%-a úgy véli, a belügyminiszter által folytatott politika nem javított a Franciaországban illegálisan tartózkodó algériai állampolgárok helyzetén, és a többség nem bízik az intézkedések hatékonyságának a későbbi növekedésében sem. Ennek ellenére 54%-uk akkor sem mondatná le Retailleau-t, ha elveszítené az Algériával vívandó erőpróbát. *Odoxa*, „Les Français et les relations franco-algériennes. Sondage réalisé avec Backbone pour Le Figaro”, 2025. március 20.
 - 33 Mérat, Victor: „Influenceur algérien Doualemn expulsé puis renvoyé en France: »L’Algérie cherche à humilier la France«, s’indigne Bruno Retailleau”, *Le Figaro*, <https://www.lefigaro.fr/politique/influenceur-algerien-doualemn-expulse-puis-renvoye-en-france-l-algerie-a-atteint-un-seuil-extreme-inquietant-s-indigne-bruno-retailleau-20250110> (a letöltés ideje: 2025. január 19.).
 - 34 Timsit, John: „Crise Alger–Paris: Retailleau annonce »suspendre« des accords de 2007, relatifs aux exemptions de visa”, *Le Figaro*, <https://www.lefigaro.fr/politique/crise-alger-paris-retailleau-annonce-suspendre-les-accords-de-2007-relatifs-aux-exemptions-de-visa-20250317> (a letöltés ideje: 2025. március 17.).
 - 35 *Le Parisien*, „Algérie: Gérald Darmanin veut »supprimer« l’accord permettant à la nomenklatura de se rendre en France sans visa”, <https://www.leparisien.fr/politique/algerie-gerald-darmanin-veut-supprimer-laccord-permettant-a-la-nomenklatura-de-se-rendre-en-france-sans-visa-12-01-2025-324DR-26BYRG2VGCYGOPQEV6VUU.php> (a letöltés ideje: 2025. március 17.).
 - 36 *Le Monde*, „Algériens sous OQTF: »Nous ne voulons pas la guerre avec l’Algérie, c’est l’Algérie qui nous agresse«, affirme Bruno Retailleau”, https://www.lemonde.fr/politique/article/2025/03/19/algeriens-sous-oqtf-nous-ne-voulons-pas-la-guerre-avec-l-algerie-c-est-l-algerie-qui-nous-agresse-affirme-bruno-retailleau_6583482_823448.html (a letöltés ideje: 2025. március 23.).
 - 37 Az algériai állampolgároknak kiadott vízumok száma drasztikusan csökkent az utóbbi években. 2017-ben még négyszázezeret adtak ki, de ez a szám 2018-ban 340.000-re, 2019-ben pedig 272.000-re esett vissza. 2023-ban a Franciaországban található három algériai konzulátus összesen 274.000 vízumot állított ki.
 - 38 Collin, Jean–Marie és Bouveret, Patrice: *Sous le sable, la radioactivité! Analyse au regard du Traité sur l’interdiction des armes nucléaires* (Berlin: Heinrich–Böll-Stiftung e.V., 2020), 5–15. o.
 - 39 Moriaux, Augustin: „Xavier Driencourt: »Les diplomates français ne sont pas libres de leurs mouvements en Algérie, faisons la même chose«”, *Le Figaro*, <https://www.lefigaro.fr/xavier-driencourt-les-diplomates-francais-ne-sont-pas-libres-de-leurs-mouvements-en-algerie-faisons-la-meme-chose-20250110> (a letöltés ideje: 2025. március 25.).

- 40 Lepoivre, Ambre: „Un fonctionnaire de Bercy et une employée de l’Office de l’immigration soupçonnés d’espionnage pour l’Algérie”, *Le Figaro*, <https://www.lefigaro.fr/faits-divers/un-fonctionnaire-de-bercy-et-une-employee-de-l-office-de-l-immigration-soupconnes-d-espionnage-pour-l-algerie-20250312> (a letöltés ideje: 2025. március 29.).
- 41 Matarese: „Comment la France”, 20–22. o.
- 42 Feuillatre, Cécile és Lebur, Céilia: „Face à la crise profonde entre Paris et Alger, de rares voix appellent à l’apaisement”, *Le Devoir*, <https://www.ledevoir.com/monde/837145/face-crise-profonde-entre-paris-alger-rares-voix-appellent-apaisement?> (a letöltés ideje: 2025. március 30.).
- 43 Hélin, Lucas: „Tensions avec l’Algérie: le consulat de Nice suspend ses relations avec les autorités locales”, *Le Figaro*, <https://www.lefigaro.fr/nice/tensions-avec-l-algerie-le-consulat-de-nice-suspend-ses-relations-avec-les-autorites-locales-20250312> (a letöltés ideje: 2025. március 30.).
- 44 *Le Monde diplomatique*, „Alger–Paris, un froid incandescent”, <https://www.monde-diplomatique.fr/telex/2025-02-Alger-Paris-un-froid-incandescent> (a letöltés ideje: 2025. március 30.).
- 45 Tebbun elnök a *L’Opinion* című lapnak 2025. február 2-án adott interjújában.
- 46 Éric Ciotti nizzai képviselő „gazemberek államának” nevezte Algériát, míg a Nemzeti Tömörülés (*Rassemblement National*, RN) fiatal politikusa, Jorden Bardella ellenséges és provokatív rezsimként hivatkozott az afrikai államra. A párt alelnöke, Sébastien Chenu a francia állami kórházak tartozásai kifizetését követelte az algériai államfőtől.
- 47 Airault, Pascal és Bouillard, Jérémy: „Abdelmadjid Tebboune à l’Opinion: ce qu’il faut retenir de l’interview du président algérien”, *L’Opinion*, <https://www.lopinion.fr/international/abdelmadjid-tebboune-a-lopinion-ce-quil-faut-retenir-de-linterview-du-president-algerien> (a letöltés ideje: 2025. április 5.).
- 48 *Le Figaro*, „»La France est attachée à sa relation avec l’Algérie«, déclare Jean-Noël Barrot”, <https://www.lefigaro.fr/la-france-est-attachee-a-sa-relation-avec-l-algerie-declare-jean-noel-barrot-20250318> (a letöltés ideje: 2025. április 6.).
- 49 *Le Figaro*, „L’Algérie défend sa décision »souveraine« d’expulser 12 agents français”, <https://www.lefigaro.fr/international/l-algerie-defend-sa-decision-souveraine-d-expulser-12-agents-francais-20250414> (a letöltés ideje: április 14.).
- 50 *France 24*, „La France expulse 12 agents diplomatiques algériens et rappelle son ambassadeur”, <https://www.france24.com/fr/info-en-continu/20250415-%F0%9F%94%B4-la-france-expulse-12-diplomates-alg%C3%A9riens-et-rappelle-son-ambassadeur-pour-consultations> (a letöltés ideje: 2025. április 15.).
- 51 Stora, Benjamin: „Les questions mémorielles portant sur la colonisation et la guerre d’Algérie”, *Élysée*, <https://www.elysee.fr/admin/upload/default/0001/09/0586b6b0ef1c2fc2540589c6d56a1ae63a65d97c.pdf> (a letöltés ideje: 2025. október 10.).
- 52 Comtat, Emmanuelle: „Résistances coloniales et mémorielles de collectifs militants partisans de l’Algérie française face à la politique de réconciliation des mémoires algériennes du président Macron”, *Cahiers Mémoire et Politique*, <https://popups.uliege.be/2295-0311/index.php?id=285> (a letöltés ideje: 2025. október 10.).
- 53 Zoubir: „Errements dans les relations”, 31–32. o.
- 54 Lounis, Faris: „France–Algérie: sortir des instrumentalisation de l’histoire”, *Le Club de Mediapart*, <https://blogs.mediapart.fr/faris-lounis/blog/230325/france-algerie-sortir-des-instrumentalisations-de-l-histoire> (a letöltés ideje: 2025. október 10.), 3–6. o.